

A1)

Στις άλλες δηλαδή ικανότητες, όπως εσύ λες, εάν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής ή (ικανός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία δεν είναι, τον περιγελούν ή αγανακτούν, και οι συγγενείς του τον πλησιάζουν και τον συμβουλεύουν με τη σκέψη ότι είναι τρελός' στη δικαιοσύνη όμως και στην άλλη πολιτική αρετή και αν ακόμα γνωρίζουν για κάποιον ότι είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια εναντίον του μπροστά σε πολλούς, πράγμα το οποίο στην πρώτη περίπτωση θεωρούσαν ότι είναι σωφροσύνη, το να λέει δηλαδή κανείς την αλήθεια, σ' αυτή την περίπτωση (το θεωρούν) τρέλα και ισχυρίζονται ότι όλοι πρέπει να λένε ότι είναι δίκαιοι, είτε όχι, διαφορετικά (ισχυρίζονται) ότι είναι τρελός αυτός που δεν προσποιείται ότι κατέχει τη δικαιοσύνη γιατί, κατά τη γνώμη τους, είναι αναγκαίο ο καθένας να μετέχει με οποιονδήποτε τρόπο σ' αυτή, διαφορετικά είναι αναγκαίο να μη συγκαταλέγεται ανάμεσα στους ανθρώπους.

B1)

Στον πλατωνικό διάλογο “Πρωταγόρας” ο ομώνυμος σοφιστής προσπαθεί να αποδείξει πως ο ίδιος είναι ικανότατος ως δάσκαλος σ' αυτή. Από την άλλη πλευρά, ο Σωκράτης φαίνεται πως διατηρεί τις επιφυλάξεις του αναφορικά με τη θέση αυτή.

Στο απόσπασμα που δίνεται ο Πρωταγόρας υποστηρίζει πως όλοι οι άνθρωποι έχουν μερίδιο στην πολιτική αρετή «ηγούνται πάντες...πολιτικής αρετής». Πιο συγκεκριμένα, ισχυρίζεται πως σε ό,τι αφορά τις τέχνες θεωρείται μυαλωμένος αυτός που θα πει την αλήθεια σε περίπτωση που δεν τις κατέχει. Αντίθετα, όμως, στην αρετή και τη δικαιοσύνη θεωρείται συνετός αυτός που θα προσποιηθεί έστω πως είναι δίκαιος, ακόμη κι αν δεν είναι. Διαφορετικά θεωρείται τρελός. Όλοι επομένως πρέπει να ισχυρίζονται πως είναι δίκαιοι, επειδή είναι αναγκαίο να κατέχει ο καθένας μερίδιο στην πολιτική αρετή. Συνεπώς, όλοι οι άνθρωποι πιστεύουν πως καθένας συμμετέχει στην πολιτική αρετή. Ο Πρωταγόρας, λοιπόν, για ν' αποδείξει τη θέση του για την καθολικότητα της αρετής προβαίνει στη συγκεκριμένη εξέταση δύο παραδειγμάτων από την αθηναϊκή κοινωνία. Το πρώτο αναφέρεται στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι σε ειδικούς σε έναν τομέα, εδώ σε έναν αυλητή και το δεύτερο στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στον πολίτη και τη σχέση του με τη δικαιοσύνη. Η διαφορετική στάση της κοινής γνώμης στη μία και στην άλλη περίπτωση είναι για τον σοφιστή επαρκής λόγος για να πείσει το Σωκράτη και το ακροατήριό του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής.

Ειδικότερα, ακολουθώντας ο Πρωταγόρας το πρώτο επιχείρημα του Σωκράτη που αναφερόταν στον ειδικό στη ναυπηγική και την οικοδομική, χρησιμοποιεί την περίπτωση του αυλητή για να δείξει την καθολικότητα της αρετής. Ο σοφιστής προβάλλει ρεαλιστικά τη συμβατική αντίληψη της αθηναϊκής κοινωνίας ότι δε μπορεί να υπάρχει άνθρωπος (ούτε κοινωνία) χωρίς στοιχειώδη αίσθηση της δικαιοσύνης. Γι' αυτό και δεν ανέχονται οι Αθηναίοι κανέναν να ομολογεί ότι είναι άδικος, ότι δηλαδή αρνείται τη δυνατότητα, το δικαίωμα και την υποχρέωση να είναι δίκαιος. Ταυτόχρονα, διαφαίνεται και η κοινωνική ηθική της αθηναϊκής κοινωνίας που απαιτούσε κάθε πολίτη να έχει πολιτική και κοινωνική συνείδηση που στοιχειωδώς εκδηλώνεται με κατάφαση του δικαίου. Αυτό αναγκαστικά οδηγούσε στο να υποστηρίζει κανείς, έστω και με τα λόγια, ότι ήταν δίκαιος γιατί διαφορετικά θα θεωρούνταν απειλή για τη συνοχή της κοινωνίας. Συνεπώς, ο σοφιστής προβάλλει ως “τεκμήριον” για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής το συμβατικό αίσθημα δικαίου που χαρακτηρίζει την αθηναϊκή κοινωνία.

B2)

Ο διάλογος Πρωταγόρας ξεκινά με αφορμή την υπόσχεση του ομώνυμου σοφιστή ότι θα διδάξει στο νεαρό Ιπποκράτη, φίλο του Σωκράτη, την ευβουλία τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο βίο του. Στη δεύτερη παράγραφο του συγκεκριμένου αποσπάσματος, ο Αβδηρίτης αποδεικνύει εμπειρικά την καθολικότητα της πολιτικής αρετής, κάνοντας αναφορά στη στάση των Αθηναίων απέναντι σ' αυτόν που υποστηρίζει ότι είναι ικανός τεχνίτης, ενώ δεν είναι, και απέναντι σε εκείνον που παραδέχεται ότι είναι άδικος.

Σχετικά με το δεύτερο παράδειγμα που τεκμηριώνει την αποδεικτέα θέση του σοφιστή, μπορεί να επισημανθεί πως αναφορικά με τη δικαιοσύνη (και την πολιτική αρετή γενικότερα) θεωρείται σωστό το να ισχυρίζονται όλοι πως είναι δίκαιοι, ακόμα κι αν δεν είναι. Η κοινή γνώμη αποδέχεται ότι ο καθένας, είτε είναι δίκαιος είτε όχι, επιβάλλεται να υποστηρίζει πως είναι (ή να φαίνεται) δίκαιος. Όποιος αποκλίνει από την παραπάνω στάση, δεν μπορεί να γίνεται αποδεκτός ως μέλος της κοινωνίας. Φαίνεται, λοιπόν, εδραιωμένη η αντίληψη πως η ανθρώπινη κοινωνική συνύπαρξη δε συμφωνεί με την αδικία, που απειλεί με διάσπαση τη συνοχή της κοινωνίας, και ότι δεν υπάρχει άνθρωπος που τουλάχιστον δεν καταφάσκει στη δικαιοσύνη.

Το σκεπτικό του Πρωταγόρα εδώ μπορεί να ερμηνευτεί και ως εξής: α) ακόμα κι ένας άδικος είναι σε θέση να προβεί στη διάκριση της δίκαιης από την άδικη πράξη. Αυτό σημαίνει πως έχει μέσα του κάποια στοιχεία δικαιοσύνης, ανεπαρκώς όμως καλλιεργημένα, ώστε να τον αποτρέψουν από τη διάπραξη της αδικίας. Άρα, αν ισχυριστεί πως είναι άδικος, δε θα πει την αλήθεια. β) Το να ομολογεί κάποιος δημόσια ότι είναι άδικος, αποτελεί στοιχείο παραφροσύνης, διότι θα υποστεί ποινές και θα αμαυρωθεί η δημόσια εικόνα του. Κανείς, όμως, λογικός άνθρωπος δεν επιθυμεί κάτι τέτοιο. Ο Πρωταγόρας φαίνεται να διεισδύει στη νοοτροπία των ανθρώπων και να παρατηρεί πως δεν τους ενδιαφέρει το τι πρέπει να είναι σωστό να κάνουν, αλλά το τι τους συμφέρει να κάνουν. Επίσης, δεν τους ενδιαφέρει το είναι (η εικόνα τους) αλλά το φαίνεσθαι (η εικόνα που συνάδει με τα προβαλλόμενα κοινωνικά πρότυπα και το ευρύτερα αποδεκτό σύστημα αξιών). Συνεπώς, η κοινωνική ηθική και το συμβατικό σύστημα δικαίου αφορά (και απαιτείται να αφορά) όλους τους ανθρώπους, διαφορετικά θέτουν τον εαυτό τους εκτός του κοινωνικού συνόλου και υφίστανται ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Συμπερασματικά, ο αβδηρίτης διεισδύει στη νοοτροπία του κόσμου και παρατηρεί ότι τους ανθρώπους δεν τους ενδιαφέρει τόσο η δεοντολογία της συμπεριφοράς τους όσο το συμφέρον τους. Έτσι, ο άνθρωπος που κοιτά το συμφέρον του πρέπει να υποκριθεί ότι είναι ενημερωμένος και δραστήριος στο στίβο της δημόσιας ζωής.

B3)

Ο πλατωνικός διάλογος «Πρωταγόρας» ξεκινά με αφορμή την υπόσχεση του ομώνυμου σοφιστή ότι θα διδάξει την ευβουλία στον Ιπποκράτη σε περίπτωση που θελήσει να γίνει μαθητής του. Από την άλλη πλευρά, ο Σωκράτης προβάλλει τις αντιρρήσεις του στις απόψεις του σοφιστή.

Αφού ο Πρωταγόρας διατύπωσε με σαφήνεια ποιο είναι το αντικείμενο της διδασκαλίας του και τη θέση του ότι η πολιτική αρετή μπορεί να διδαχθεί, τον λόγο παίρνει ο Σωκράτης, ο οποίος υποστηρίζει πως αυτή δε διδάσκεται και πως οι άνθρωποι δεν μπορούν να τη μεταδώσουν στους άλλους. Πιο συγκεκριμένα, στο απόσπασμα που δίνεται ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι η πολιτική αρετή δεν είναι κάτι που διδάσκεται, καθώς στην εκκλησία του Δήμου, όταν οι Αθηναίοι, οι οποίοι είναι σοφοί συζητούν για θέματα που απαιτούν ιδιαίτερη τεχνογνωσία, θεωρούν σωστό να δέχονται τη γνώμη μόνο των ειδικών. Μάλιστα αν κάποιος μη ειδικός επιχειρήσει να εκφράσει τη γνώμη του για τα θέματα αυτά τον αποδοκιμάζουν και τον διώχνουν. Αντίθετα, όταν γίνεται λόγος για θέματα που αφορούν τη διοίκηση της πόλης, δέχονται τη γνώμη οποιουδήποτε πολίτη, γιατί πιστεύουν πως όλοι έχουν την πολιτική αρετή χωρίς να την έχουν διδαχθεί από πουθενά. Άρα, οι Αθηναίοι πιστεύουν ότι η αρετή δε διδάσκεται. Ανεξαρτήτως, λοιπόν, επαγγέλματος, οικονομικής κατάστασης ή καταγωγής, συμμετέχουν ενεργά στα κοινά και εκφράζουν τη γνώμη τους στην Εκκλησία του Δήμου για θέματα που αφορούν την πόλη. Στην πραγματικότητα αναφέρεται στα δικαιώματα της ισηγορίας και της παρρησίας, που αποτελούσαν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την ομαλή και σωστή λειτουργία της άμεσης δημοκρατίας που ίσχυε τότε στην Αθήνα.

Από την άλλη πλευρά, ο σοφιστής Πρωταγόρας επαναλαμβάνει τη θέση που υποστήριζε ο Σωκράτης και φαίνεται να την δέχεται αλλά να την ερμηνεύει με διαφορετικό τρόπο. Ο σοφιστής υπερασπίζεται τη δημοκρατική αντίληψη στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων ανασκευάζοντας το πολιτικό επιχείρημα του Σωκράτη. Η αιδώς και η δίκη μοιράστηκαν σε όλους τους ανθρώπους και δεν ακολουθούν τη λογική του καταμερισμού της εργασίας. Η πολιτική αρετή είναι διδακτή, γιατί οι άνθρωποι την κατέκτησαν σε μεταγενέστερο στάδιο της ιστορίας τους. Το ότι όλοι οι Αθηναίοι έχουν την πολιτική αρετή δε σημαίνει ότι αυτή δε διδάσκεται, όπως υποστήριζε ο Σωκράτης, αλλά ότι είναι αναγκαία η ύπαρξή της για την οργάνωση των κοινωνιών. Οι τεχνικές γνώσεις δε δόθηκαν σε όλους και γι' αυτό ένας που κατέχει μια τέχνη μπορεί να καλύψει πολλούς ιδιώτες. Έτσι αιτιολογείται γιατί οι Αθηναίοι επιτρέπουν μόνο σε ειδικούς να εκφέρουν γνώμη για ζητήματα τεχνικής. Ωστόσο, τα στοιχεία της πολιτικής αρετής τα διαθέτει ως ηθικές καταβολές ο άνθρωπος. Για να γίνουν κτήμα του πρέπει να καταβάλει αγώνα. Τα στοιχεία αυτά μπορεί να καρποφορήσουν μόνο μέσα σε μία δημοκρατική κοινωνία, γιατί προϋποθέτουν σεβασμό προς τους υπόλοιπους.

Είναι φανερό πως ο Πρωταγόρας υποστηρίζει μια δημοκρατική αντίληψη για την αρετή που είναι αντίθετη στη γνώμη του Σωκράτη. Ο σοφιστής δέχεται πως όλοι οι πολίτες έχουν στην ψυχή τους τα συναισθήματα της ηθικής συστολής και της δικαιοσύνης, τα οποία αποτελούν θεμέλιο της πολιτικής ζωής και δικαιολογεί αυτό, κατά την γνώμη του, τη συμπεριφορά των Αθηναίων πολιτών στην εκκλησία του Δήμου.

B4)

- α Σωστό
- β Λάθος
- γ Σωστό
- δ Σωστό
- ε Λάθος

B5α)

- ιωσιν = εισιτήριο
- δει = ένδεια
- ανέχονται = έξη
- ειδωσιν = συνείδηση

β

Μία από τις μεγαλύτερες αρετές του ανθρώπου είναι η υπομονή του.

Η απουσία του από το μάθημα οφειλόταν σε λόγους υγείας.

Η δημιουργική απασχόληση για τα παιδιά είναι αναγκαίο να περιλαμβάνει πολλές δραστηριότητες.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1.

Γιατί όταν ο λόγος στερηθεί και τη φήμη (δόξα) του ομιλητή και τη φωνή του και των αλλαγών που γίνονται στη (ή κατά τη ...) ρητορεία επιπλέον και την επικαιρότητα και την ανάγκη γρήγορα να γίνει η πράξη και δεν υπάρχει τίποτα που να συναγωνίζεται (ή βοηθά μαζί) και να συμπίθει, αλλά από όλα αυτά που έχουν προειπωθεί ο λόγος γίνεται έρημος και γυμνός και τον διαβάζει κάποιος χωρίς πειστικότητα και χωρίς κανένα γνώρισμα (χαρακτηριστικό) αλλά ακριβώς όπως απαριθμεί εύλογα, νομίζω, φαίνεται σε όσους τον ακούνε ασήμαντος. Όλα αυτά

βέβαια θα μπορούσαν να βλάψουν περισσότερο και να κάνουν να φαίνεται χειρότερος ο λόγος που παρουσιάζω τώρα.

Γ 2 α. Αναγινώσκη: ανάγνωθι
ἀπαριθμῶν: ἀπαριθμοῖεν
τοῖς ἀκούουσιν: ἀκούσεσθαι
μάλιστα:μάλα
φαίνεσθαι:φανῆτε

Γ 2.β.<< τοῦ μέν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται>>

Γ 3.α. -τῶν μεταβολῶν: αντικείμενο στο ἀποστερηθῆ
-τῶν προειρημένων: επιθετική μετοχή σε θέση γενικής αντικειμενικής στο ἔρημος(εναλλακτικά: γενική διαιρετική στο ἅπάντων)
– γυμνός: κατηγορούμενο στο <<λόγος>> μέσω του συνδετικού γένηται.
– εἰκότως: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο δοκεῖ
– τοῖς ἀκούουσιν: επιθετική μετοχή σε θέση δοτικής προσωπικής του κρίνοντος προσώπου από το δοκεῖ.

Γ 3.β.

Η πρόταση είναι <<Ἄπερ.....ἂν βλαψεῖ>>. Κύρια πρόταση κρίσεως, εκφέρεται με δυνητική ευκτική καθώς δηλώνει το δυνατό στο παρόν-μέλλον. Η αναφορική αντωνυμία “Ἄπερ ” βρίσκεται στην αρχή περιόδου και λειτουργεί ως δεικτική,για αυτό εισάγει κύρια πρόταση και όχι δευτερεύουσα.

-ἄπερ: υποκείμενο στο “ἂν βλαψεῖ”

-τόν ἐπιδεικνύμενον: επιθετική μετοχή ως αντικείμενο στο “ἂν βλαψεῖ”

-φαυλότερον: κατηγορούμενο στο “τόν ἐπιδεικνύμενον” μέσω του συνδετικού “φαίνεσθαι”

- φαίνεσθαι: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο “ποιήσειεν”.

Επιμέλεια : Βασιλειάδου Μ. , Εσκιτζή Ρ. , Μπάσιου Α. , Παρασχάκη Ε. , Σεβρής Κ. , Χατζηνικολάου Ν.